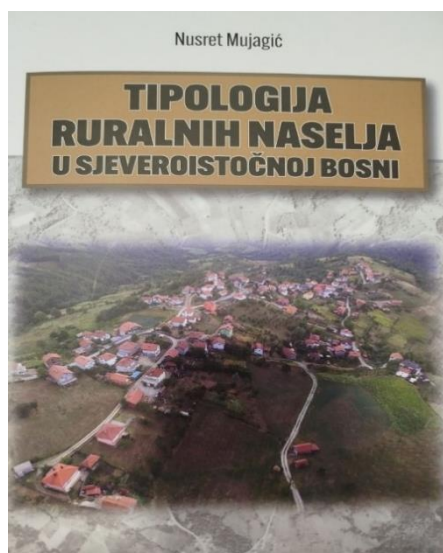

Amra VEHABOVIĆ, prof., str. saradnik za izdavačku djelatnost
Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa
Tuzlanskog kantona
amra@bastina.ba

**Nusret Mujagić, TIPOLOGIJA RURALNIH NASELJA U
SJEVEROISTOČNOJ BOSNI, Zavod za zaštitu i korištenje kulturno-
historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona, Tuzla 2022.,
176 str.**

Knjiga koja je pred nama, još jedno je vrijedno djelo iz izdavačke djelatnosti Zavoda za zaštitu i korištenje kulturno-historijskog i prirodnog naslijeđa Tuzlanskog kantona. Dugogodišnja saradnja sa autorom Nusretom Mujagićem, donijela nam je novi naslov baziran na istraživačkom aspektu ruralnih naselja u sjeveroistočnoj Bosni, a i sama knjiga se zove: “*Tipologija ruralnih naselja u sjeveroistočnoj Bosni*”.

Recenzenti ove knjige su: Prof. dr. Sakib Salkić, dr. sc. Salih Kulenović, prof. emeritus, dr.sc. Munir Jahić, profesor emeritus i mr. sc. Rusmir Djedović.

Napisana je na 176 stranica i koncipirana je na sljedeći način: *predgovor, uvod, pojam i definicija ruralnih područja i naselja, regionalne i fizičko-geografske karakteristike sjeveroistočne Bosne u kontekstu nastanka i razvoja naseobinskog sistema sjeveroistočne Bosne, tipološka podjela ruralnih naselja, tipologija ruralnih naselja prema geografskom položaju, tipologija ruralnih naselja po veličini, tipologija ruralnih naselja po funkciji, tipologija ruralnih naselja po urbanističko-morfološkoj strukturi, razbijena naselja, zbijena naselja, tipologija ruralnih naselja po genezi, spontano nastala naselja, planska naselja i tipologija ruralnih naselja po raznim kriterijumima.*

Prema riječima autora, u knjizi je tipizacija naselja u sjeveroistočnoj Bosni izvršena prema indikatorima koje je uspostavila Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj(OECD)

U uvodnom dijelu ove knjige navedeno je nekoliko definicija naselja. Jednu od njih ćemo navesti u našem tekstu.

„Naseljeno mjesto je teritorijalna jedinica koja, po pravilu obuhvata jedno ili više naselja, sa područjem koje pripada tom naseljenom mjestu. Naseljena mjesta mogu biti gradskog, mješovitog i seoskog karaktera. Naselje je nastanjeno, izgrađeno, prostorno i funkcionalno objedinjen dio naseljenog mjesta. Selo je naselje čije se stanovništvo pretežno bavi poljoprivredom“.

Zapravo, ne postoji jedinstvena definicija ruralnih područja zbog njihove heterogenosti, a to se navodi u poglavlju *Pojam i definicija ruralnih područja i naselja*. Između ostalog je kazano da se ruralna područja definišu kao rjeđe naseljene teritorije, koje su izvan uticaja velikih gradova.

Sljedeće poglavlje nam donosi *Fizičko-geografske karakteristike sjeveroistočne Bosne* u kontekstu nastanka razvoja naseobinskog sistema. Ovdje je između ostalog navedeno da sjeveroistočna Bosna ima povoljan geoprometni položaj jer se uvijek nalazila na važnim komunikacijama koje povezuju zemlje srednje, zapadne i jugoistočne Europe. Kazano je da je na razmještaj i gustinu naseljenosti u Bosni i Hercegovini, a naročito u sjeveroistočnoj Bosni, kako u prošlosti tako i danas, presudnu su ulogu zapravo imali prirodni faktori, a naročito reljef, jer je zajedno sa klimom utjecao na nastanak, gustinu, položaj i veličinu naselja.

Što se tiče poglavlja *Historijske i društvene okolnosti u funkciji razvoja naseobinskog sistema sjeveroistočne Bosne* vidimo da je rečeno da je u historijskom kontekstu teritorija sjeveroistočne Bosne predstavljala uvijek jedinstvenu administrativnu cjelinu. Ovdje su navedeni: prahistorijski, ilirski, antički period, zatim period srednjeg vijeka, osmanski period, austorugarski, period SFRJ, i period nakon disolucije Jugoslavije od 1992. godine.

Tipološka podjela ruralnih naselja nam prikazuje tipizaciju ruralnih naselja u Bosni i Hercegovini na sljedeća naselja:

- *Prijelazna naselja;*
- *Izolirana ruralna naselja*
- *Ekonomski diverzificirana naselja;*
- *Ruralna naselja sa izraženim dnevnim migracijama;*
- *Stočarska ruralna naselja;*

Kada je upitanju poglavlje *Tipologija ruralnih naselja prema geografskom položaju*, navodi se autor Jovan Cvijić koji je u svojoj čuvenoj antropološkoj studiji Balkana, sva naselja prema njihovom geografskom položaju podijelio na dvije grupe. Pa tako recimo, u prvu grupu je svrstao sela čije su kuće po stranama dolina, po pobrđu i na površinama do visine 1600 m. Dok drugu grupu čine naselja u dolinama, jarugama, po dnu kotlina i u ravnica. Ovdje je istaknuta i podjela sela prema geografskom položaju, a to ide sljedećim reodsljedom:

- *Sela ravničarskih područja;*
- *Sela brdskih krajeva;*
- *Sela niskoplaninskih i srednjoplaninskih područja;*

Ovdje su navedena semberska, posavska sela, zatim sela Majevice, sela u dolini rijeke Spreče, sela Birač, Rudmera i Oseta, sela Ozrena, Konjuha i Javora, sela planine Sušice i sve je praćeno fotografijama.

Tipologija ruralnih naselja po veličini nam donosi interesantne podatke, iz kojih se vidi da je na području sjeveroistočne Bosne prisutna nerazvijenost i neusklađenost gustine naselja i stanovništva sa prirodnim uslovima i izgrađenom infrastrukturom, a što je rezultat monocentričnog općinskog ustroja u vrijeme njenog nastanka i razvoja. U „*Prostornom planu za područje Tuzlanskog kantona 2005-2025*“ naselja su klasificirana kao kantonalni centri, općinski centri, populacije od 5.001-10.000 stanovnika, populacije od 2.001-5.000 stanovnika, populacije od 1.001-2.000 stanovnika, populacije od 501 – 1000 stanovnika i populacije od 500 stanovnika. Ovdje je predstavljena i tabela sa općinama.

Kada govorimo o *Tipologiji ruralnih naselja po funkciji*, ovdje vidimo da sistem naselja predstavlja organizaciju naselja svih kategorija u kojoj svako naselje ima određenu funkciju. Kazano je da urbani ili ruralni sistem se razvija i djeluje kao cjelina, jer sa porastom većih gradova rastu i manji gradovi. Urbani sistemi su socijalni i prostorni sistemi čija se obilježja mogu posmatrati u odnosu na tri najbitnije dimenzije:

- *hijerarhijsku ili vertikalnu dimenziju;*
- *prostornu ili horizontalnu dimenziju;*
- *vremensku ili historijsku dimenziju;*

U poglavlju „*Tipologija ruralnih naselja po urbanističko-morfološkoj strukturi*“ navedeno je da na nastanak i razvoj svakog naselja utiču tri skupine faktora u manjem ili većem obimu u zavisnosti od datih okolnosti, a to su:

- *fizički ili prirodno-geografski faktori;*
- *antropogeni ili socio-geografski faktori;*
- *perceptivni faktori;*

Navedeni faktori prema riječima autora su promjenljivi, te u određenim historijskim periodima su dominantni jedni, a u drugom drugi faktori.

Što se tiče naslova *Razbijena naselja*, tu vidimo da je kazano da su ova naselja rasprostranjena po brdskim i planinskim područjima cijele regije sjeveroistočne Bosne na nadmorskoj visini preko 500 metara. Navedena su neka mjesta u općinama Lopare, zatim na području općine Živinice, u Banovićima, naselja na Javorniku, sve to potkrijepljeno je fotografijama gdje se jasno može vidjeti o kojem tipu naselja se radi.

Za razliku od razbijenih naselja, *Polurazbijena ili grozdasta naselja* čine prelazni oblik od disperzivnog i razbijenog do poluzbijenog sela. Nastala su od razbijenih sela raspadom porodičnih zadruga, čime su stvorene određene grupacije kuća iste porodice. Ovakva naselja se nalaze uglavnom na padinskim dijelovima Majevice, Ozrena, Konjuha, Javora, Birča i Osata, ali ih ima i u nizinama Posavine i Semberije.

Kada je riječ o *Poluzbijenim ili granastim naseljima*, ona predstavljaju prelazni oblik od razbijenih prema zbijenim selima. U knjizi su navedena sela koja pripadaju ovoj kategoriji, a ima ih u skoro svim općinama Tuzlanskog kantona, što je predstavljeno u knjizi tekstualno i uz fotografije.

Zbijenih naselja ima veliki broj i prostiru se u svim visinskim područjima, od ravničarskog terena Posavine i Semberije, preko planinskih masiva Majevice, Konjuha i Ozrena do Podrinja. Ovdje imamo razrijeđeno-zbijenu grupu naselja i potpuno zbijena naselja.

U knjizi je predstavljena i *Tipologija ruralnih naselja po genezi*, pa tako imamo *spontano nastala naselja* i *planska naselja*. U spontano nastala naselja, autor je uvrstio naselja iz prahistorijskog perioda, zatim ilirskog perioda, antičkog perioda, naselja iz perioda ranog i srednjeg vijeka, zatim naselja iz osmanskog perioda, austrougarskog, period kraljevine Jugoslavije, period SFRJ Jugoslavije, period nakon disolucije Jugoslavije 1992. godine.

Kada je riječ o poglavlju *Planska naselja*, autor je prikazao podjelu prema nastanku, pa tako imamo:

- Naselja izgrađena po planu na slobodnim naseljenim područjima;*
- Naselja sagrađena uz postojeća ili u sklopu postojećih naselja;*

A prema funkciji, planska naselja je podijelio na: naselja kolonista, radničke kolone, naselja za stanovništvo sa eksploatacionih polja, prigradska planska naselja, izbjeglička i prognanička naselja, povratnička naselja, dječija SOS sela, romska naselja i arapska naselja.

O svemu ovome što smo naveli u našem prikazu, možete svakako detaljnije pročitati u knjizi „*Tipologija ruralnih naselja u sjeveroistočnoj Bosni*“, gdje ćete naći sve potrebne informacije o tipologiji imenovanih naselja u sjeveroistočnoj Bosni i proširiti vaše znanje iz ove oblasti.